

Mirna Pit
Noud van Zuijlen

De ontwikkeling van examenopgaven voor gericht
lezen in de moderne vreemde talen

Krenten in de pap

Zullen de onlangs verschenen voorstellen van de vakontwikkelgroep moderne vreemde talen voor nieuwe examenprogramma's op havo- en vwo-niveau¹ gevolgen hebben voor de inhoud van die examens? In ieder geval verricht het Cito al enkele jaren onderzoek naar de bruikbaarheid van bepaalde nieuwe soorten opgaven die aansluiten bij de leeshandelingen in die nieuwe programma's. De eerste fase van dit onderzoek is inmiddels met succes afgerond. Een verslag van deze eerste fase en een beschrijving van de mogelijke gevolgen voor tekstbegripexamens moderne vreemde talen voor havo en vwo.

Het advies van de vakontwikkelgroep is voor een belangrijk deel ontleend aan het eindrapport van de commissie Vernieuwing eindexamenprogramma's (CVE) uit 1992.² Naast een algemene doelstelling, bestaan de doelstellingen voor de leesvaardigheid van de CVE uit drie componenten: de handelingen, het taalmateriaal en de condities. In de handelingen is aangegeven wat een lezer met een tekst moet kunnen doen. Deze handelingen zijn gelijk voor alle examenniveaus. Het onderscheid tussen die niveaus zit in de tweede component, het taalmateriaal. De CVE heeft aangegeven in welke opzichten de teksten per niveau moeten verschillen. Tot slot is onder het hoofd 'condities' aangegeven dat beperkt gebruik van naslagmateriaal tot de mogelijkheden behoort, bijvoorbeeld om de betekenis van een sleutelwoord op te zoeken.

Na het verschijnen van het eindrapport hebben de examenconstructeurs moderne vreemde talen van het Cito geïnventariseerd welke veranderingen er in de tekstbegripexamens nodig zouden zijn om ze goed aan te laten sluiten bij de voorstellen van de CVE. Deze inventarisatie leverde een aantal conclusies op, waarvan in dit verband alleen de volgende van belang is: in de huidige tekstbegripexamens komt 'handeling 1' vrijwel niet aan bod. Deze handeling luidt:

De kandidaat kan bepalen of een tekst, gegeven een bepaalde informatiebehoefte, relevante informatie bevat en, zo ja, welke.

Er moest dus worden onderzocht welke mogelijkhe-

den er zijn om handeling 1 te toetsen als onderdeel van de tekstbegripexamens. Daarbij stonden de volgende vragen centraal. Hoe moeten opgaven voor handeling 1 eruit zien? Zijn er opgaven van het juiste niveau voor de havo- en vwo-examens te construeren? En hoe kunnen zulke opgaven het beste in de examens worden ingepast?

Het onderzoek omvatte verschillende fases. Om te beginnen zijn er opgaven ontwikkeld voor Engels. In een proefafname bleken deze goed te functioneren. Maar het Engels is natuurlijk een taal die de leerlingen zeer goed beheersen. Als opgaven voor Engels goed werken, wil dat nog niet zeggen dat zij ook een haalbare kaart zijn bij talen waarin de leerlingen een wat minder hoog niveau bereiken. Daarom zijn vervolgens soortgelijke opgaven voor Frans ontwikkeld en in de klas uitgetoetst.

In dit artikel wordt de opgavenontwikkeling voor Engels en Frans beschreven. De opgaven zijn voor beide talen gebaseerd op dezelfde uitgangspunten. Deze komen hierna aan de orde. Daarna bespreken we de belangrijkste aspecten van de proefafnames en tot besluit geven we aan welke conclusies we aan de onderzoeksresultaten verbinden. De proefafnames worden beschreven in de bijlage.

Uitgangspunten

De ontwikkelde opgaven hadden, zoals gezegd, betrekking op handeling 1 uit de voorstellen van de CVE. Hoe moeten we deze handeling precies interpreteren? Wat heeft de CVE voor ogen gehad toen zij haar formuleerde? En hoe kunnen we onze interpretatie vervolgens vertalen in betrouwbare toetsen? Laten we ons eens proberen voor te stellen op wat voor situaties in de alledaagse werkelijkheid de handeling zoal betrekking kan hebben en dan kijken of en in hoeverre we deze situaties in een toets kunnen nabootsen.

• De werkelijkheid van alledag

De informatiebehoefte waar de doelstelling over spreekt, kan in de alledaagse werkelijkheid op verschillende manieren worden opgewekt. Zij kan bijvoorbeeld voortkomen uit een externe motivatie, zoals beroep, studie of hobby, maar kan ook worden opgeroepen door een tekst die de lezer toevallig onder ogen krijgt.

In het eerste geval bestaat er een informatiebehoefte en gaat de lezer op zoek naar een bron die de gewenste informatie vermoedelijk zal verschaffen. Een handelsreiziger die van zijn bazin naar Krasnojarsk moet, zal wel in de atlas gaan zoeken. Een leerling die een werkstuk wil schrijven over *Eline Vere*, zal misschien een biografie van Couperus raadplegen. In beide gevallen gaat de lezer met behulp van het

register, de index of de inhoudsopgave zo snel mogelijk op het doel af en doorzoekt vervolgens de desbetreffende bladzijde(n) om de gewenste informatie te achterhalen.

Een andere situatie doet zich voor als de informatiebehoefte wordt opgeroepen door een tekst die de lezer al voor zich heeft. Soms bestaat de titel boven een artikel uit een vraag, die in de tekst beantwoord wordt. Of de kop boven een artikel is niet meteen duidelijk. Neem bijvoorbeeld de volgende kop uit NRC Handelsblad: 'Energie van minister aangedreven door getijdenwerking.' Als lezer vraag je je af wat daar in vredesnaam mee bedoeld kan zijn. De meest efficiënte manier om er achter te komen is de tekst vluchtig door te kijken op zoek naar aanwijzingen, zoals een afbeelding, een tekstfragment, een tussenkopje of een kernwoord. En dan blijkt het niet te gaan om een kabinetslid, maar om een hemellichaam.

• Van werkelijkheid naar toets

Een toets kan de werkelijkheid slechts nabootsen. Soms benadert een toets de werkelijkheid goed, soms wat minder. Waar het om gaat is dat de vaardigheden die de toets vereist een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van de vaardigheden die de lezer in werkelijkheid zou moeten toepassen om het voorgelegde vraagstuk op te lossen. Hieronder zullen we laten zien hoe we de werkelijkheid hebben trachten te vertalen in opgaven die geschikt zijn voor centrale examens. Daarbij gaan we eerst in op de inhoudelijke kenmerken van de items en vervolgens op de vraagvorm waarvoor we hebben gekozen en de kenmerken waaraan de antwoorden van de leerlingen moeten voldoen. Tenslotte komen de gebruikte teksten aan bod.

Inhoudelijke kenmerken van de items

Hierboven zijn twee manieren geschetst waarop een informatiebehoefte kan ontstaan: vanuit een externe motivatie of naar aanleiding van een kop/titel. Daarvan is de tweede zonder meer in opgaven te vertalen (zie het voorbeeld). Het maakt niet uit of de leerling nu een tekst met bijvoorbeeld een onduidelijke kop tegenkomt in een krant of in een toetsboekje. Verschil is natuurlijk wel, dat de leesbehoefte niet in de leerling zelf ontstaat, maar wordt opgelegd. Anders ligt het bij de eerstgenoemde vorm van lezen: het raadplegen van bronnen. Er zijn dan meer verschillen met de werkelijkheid, zeker als de opgaven deel uitmaken van een centraal examen. Ten eerste is het ook hier natuurlijk onmogelijk om uit te gaan van de persoonlijke informatiebehoefte van elke leerling. Om te bereiken dat alle leerlingen op dezelfde wijze worden getoetst, moet een bepaalde behoefte worden geschapen. Dit gebeurt aan de hand van een situatieschetsje, en van de leerlingen wordt verwacht dat zij zich in de beschreven situatie verplaatsen. Ten tweede is het tijdens een examen natuurlijk uitgesloten dat alle leerlingen zelfstandig op zoek gaan naar de bron waarin zij het antwoord op de gestelde vraag zouden kunnen vinden. In de toetsen is dus een voorselectie gemaakt, dat wil zeggen: er is een aantal bladzijden uit enkele publikaties afgedrukt. In

Le Francilien vit plus et mieux que le provincial

Si l'on pouvait tracer le portrait-robot du Francilien moyen, on verrait qu'il est plutôt en bonne santé et qu'il vit vieux: jusqu'à 73,2 ans si c'est un homme, jusqu'à 80,9 ans si c'est une femme. Il a davantage d'enfants que ses cousins de province, se suicide moins et boit moins qu'eux. En revanche, les habitantes d'Ile-de-France fument trop, et les hommes jeunes qui vivent dans la région sont très touchés par le sida.

Tels sont les points forts et les points faibles de l'habitant moyen de la région, tels qu'ils se dégagent du tableau de bord que vient de présenter l'observatoire régional de santé d'Ile-de-France (ORS), un organisme d'études financé conjointement par l'Etat et par le conseil régional.

Si le Francilien a une espérance de vie supérieure de 6 % à la moyenne nationale, c'est parce qu'il est plus riche et mieux soigné qu'ailleurs, malgré certaines insuffisances (lire ci-contre). On compte, en effet, 18,8 % de cadres dans une population de plus de 10,7 millions d'habitants, contre 10,7 % en moyenne en France. Les diplômés sont donc plus nombreux, les femmes qui travaillent également, et le taux de chômage est moins élevé qu'ailleurs.

Bien que les hommes et les femmes de la région travaillent davantage que les autres, dans des conditions de transport souvent « stressantes » et en respirant un air pollué, ils ne meurent pas aussi souvent

d'accidents cardiaques qu'on pourrait le craindre (-10 % par rapport au reste de la France). Ils boivent moins d'alcool. Peut-être - mais ce n'est pas sûr - parce que l'eau du robinet qu'on leur distribue est d'excellente qualité...

Pendant, les femmes risquent davantage de mourir de cancers du poumon (+40 %) ou du sein (+10 %). Le sida fait des ravages, particulièrement chez les jeunes de vingt-cinq à trente-cinq ans. Il y a en effet, depuis le début de la maladie, 1 200 cas de sida par million d'habitants, contre 430 en France. Une des origines du développement de l'épidémie provient de l'importance de la toxicomanie, puisque 39 personnes sur 100 000 sont prises en charge par une structure spécialisée, contre 25 dans l'ensemble du territoire.

Ces problèmes mis à part, le bon état de santé général du Francilien moyen s'explique aussi par le fait que l'Ile-de-France est une région riche. Le revenu moyen imposable y est nettement plus élevé que la moyenne nationale. Les proportions de bénéficiaires des aides sociales moins importantes qu'ailleurs. Et puis les fameux embouteillages, dont se gaussent les provinciaux, ont du bon, puisque la faible vitesse des déplacements routiers explique qu'on risque moins qu'ailleurs, dans la région parisienne, de mourir dans un accident de la circulation.

Christophe de Chenay

'Le Francilien vit plus et mieux que le provincial'

- Noem één van de redenen die de auteur geeft ter verklaring van dit verschijnsel.

Voorbeeld van een opgave op grond van een krantekop

elke situatieschets is aangegeven in welke publikatie het antwoord moet worden gezocht. Een voorbeeld van een opgave van deze soort staat op de volgende bladzijde.

Volgens handeling 1 moeten de kandidaten kunnen laten zien of zij kunnen 'bepalen of' de tekst 'relevante informatie bevat'. Zou elk van de voorgelegde stukken tekst inderdaad relevante informatie bevatten, dan kunnen ze dat niet laten zien. Met andere woorden: deze toetsen bevatten af en toe een vraag naar informatie die *niet* in de tekst voorkomt. Uiteraard wordt niet aangegeven welke vragen dit zijn. Uit de vraagstelling is echter wel altijd duidelijk of van deze mogelijkheid sprake is. Die vraagstelling luidt namelijk standaard: 'Bevat de tekst de gevraagde informatie? Zo niet, antwoord 'Nee'. Zo ja, geef dan de informatie.'

Ook komen er, net als in de alledaagse werkelijkheid, vragen voor waarbij het juiste antwoord uit meer dan één element bestaat, bijvoorbeeld twee boektitels. Uit de formulering van de opgaven is duidelijk wanneer dit het geval kan zijn. Dat betekent niet per se dat het dan ook het geval is: de leerlingen moeten zelf uitmaken of er één of meer juiste antwoorden zijn. Een voorbeeld van zo'n vraag is: 'Bevat het overzicht titels die betrekking hebben op ... ? Zo niet, antwoord 'Nee'. Zo ja, noem de titel(s).'

ANSWER BACK

Palace recouped

Lynn Barber, like so many journalists, has latched on to the current contemptible trend of bitching about anything royal (Lynn Barber's *Week*, September 26) in order to get published and paid. Far from feeling like the Russian peasants who stormed the Winter Palace in 1905, my daughter and I felt not envious but privileged to see the marvellous interiors at Buckingham Palace — a view shared by our fellow queuers, some elderly and lame, who at the end of the visit, had nothing but praise for the whole experience.

Had Barber done her research, she would have known where to find the loo and that wheelchair visitors are admitted, but, sadly, it was not her intention to inform.

I doubt if anyone will give her a royal souvenir mug — she certainly won't get mine.

Barbara Colley
Mertham, Surrey

I recently took my disabled mother-in-law to Buckingham Palace. Disabled people can make an appointment, so we did not queue. We were met at the gates with a wheelchair and were whisked through the corridors with efficiency and courtesy.

It would be a shame if this correspondent article were to put people off visiting the palace next year.

H Kieeman
London NW3

We were also at Buckingham Palace last Sunday.

The rooms could only be described as hideous by someone with little appreciation of what she was there to see.

The souvenirs were tastefully designed items which many tourists would be delighted to have as a memento and which, incidentally, put many so-called London souvenirs in the shade.

J G Archibald
London N20

I think Lynn Barber and I have been to an entirely different place. My sister and I were treated with the greatest charm and courtesy by the palace attendants. The rooms are breathtakingly beautiful, we were not pressured and could take our time going through.

What an unpleasant woman. I hope her time at the Sunday Times will be short.

Betty Gearing
Strophshire

At least there will be one person fewer queuing in front of me if, as I hope, the palace is opened next year and I can go again.

J Phipps
Enfield, Middx

I was relieved to discover that I was not the only one for whom a visit to Buckingham Palace was less than enchanting. I could have lived with being given a specific time to get in — but having arrived at the gates and being faced with a further 40 minutes for the security check was unacceptable. I had an appointment at 3pm and felt that having queued from 11.30am it was not unreasonable — with a stated entry time of 1pm — that I might be able to spend an hour and a half there. As it was, I had 40 minutes.

I wrote a polite letter to the director of the Enterprise Company. No body had the courtesy to even acknowledge receipt of the letter.

Rosalyn Wilder
London EC2

The two palace Rembrandts were shown in Treasures From The Royal Collection at the Queen's Gallery only a few years ago, other masterpieces were included in The Queen's Pictures exhibition at the National Gallery in 1992.

Her Majesty is not "too mean" to give paintings away: the royal collection is not her property. It is the only collection of national importance to receive no direct government funding.

Mary Sanford Hart
London SW15

It was flattering to be included in your side-splitting series, "Brief Lives", and I think there is only one of several inaccuracies worth correcting. So far as I am aware, no one has ever been paid for appearing on a Television.

Michael Aspel OBE
Claygate, Surrey

Behind Dr Raj Persaud's resentful attitude to psychotherapy ("Talking your way out of trouble") lies the answer to its increasing popularity.

Scepticism of conditions of instantly psychotic, a lack of compassion, and a trigger-happy reliance on medication are the reasons behind this nemesis in Persaud's profession. For me, psychotherapy was both a last resort and a life saver. It certainly was not a band-aid quest for "the designer personality" — whatever that might be.

Chris Peter
Yeovil, Somerset

It is surprising that Dr Raj Persaud can write that we continue to lack a national register of psychotherapists. The UK Council for Psychotherapy, which is based at Regents College, Inner Circle, Regents Park, launched such a register at the House of Lords in May.

Phillippa Seligman
Cardiff

Dr Friedman ("Suitable cases for treatment?") theorises about Lady Thatcher that "as a woman, she had become a loser". It was a woman that she wept and waved goodbye. Does Friedman think that only women weep or, by implication, that men won't weep?

What is wrong with weeping in public, anyway? Weeping at losing something — position, power, loved ones, money, health etc — is quite natural. Psychiatrists are like watchmakers who try to repair a watch that is functioning perfectly well.

Ana Antum
Westhoughton, Lancashire

"Demanded, used and abused" — the words of Elite Model Agency's chairman complaining of its treatment at the hands of Naomi Campbell describe perfectly the feelings of young models treated in similar fashion by bookers and agencies.

My friend's daughter and her colleagues are shunned at, expected to be in six places at once at five minutes' notice and, if they're lucky, finally paid months late. I imagine many a bullied teenage model's heart has swelled with vicarious revenge at the spectacle of the sequined platform boot being put, for a change, into the oppressor's groin.

Jennifer Oguz
London

I did not find Neil Mackwood's article, "Anoja in Wonderland", interesting and I presume neither did he. So in order to live up his story (about a woman whose claims to fame appear to have been made up), he declares that the trait comes from her Sri Lankan origin: "Anoja Das comes from an inventive race ... that has a tradition of story-telling."

I (born of Sri Lankan parents) cannot speak on behalf of all Sri Lankans, because we are all individuals. Some people, regardless of where they come from, lie. Likewise, the fact that Mackwood is a narrow-minded idiot is his own fault, and not that of his race.

S Navaratnarajah
New Malden, Surrey

Het gebruik van open vragen houdt een risico in ten aanzien van de betrouwbaarheid (dat wil zeggen: hoe nauwkeurig meet de toets wat hij meten moet?).

Gesloten vragen kunnen machinaal worden gescoord. Open vragen moeten daarentegen worden nagekeken, wat met zich mee kan brengen dat sommige antwoorden door de ene docent anders worden beoordeeld dan door een andere. Dit heeft invloed op de betrouwbaarheid van de toets. De kans dat beoordelaars van mening verschillen neemt toe naarmate het gevraagde antwoord uitgebreider is. In de ontwikkelde proeftoetsen is daarom gekozen voor kort-antwoordvragen, waarbij de lengte van het antwoord varieert van één woord tot een zin.

In sommige gevallen moeten de leerlingen dus een volledige zin formuleren. Omdat we geïnteresseerd zijn in hun leesvaardigheid in de vreemde taal en niet in hun schrijfvvaardigheid, mogen alle antwoorden zowel in de vreemde taal als in het Nederlands worden geformuleerd. In de meeste gevallen, zoals bij een vraag naar filmtitels, ligt het gebruik van de vreemde taal voor de hand. In andere gevallen, zoals bij een vraag naar de betekenis van de kop boven een tekst, is het voor de meeste leerlingen het gemakkelijkst om het Nederlands te gebruiken.

De teksten

De teksten die voor het onderzoek zijn gebruikt, voldoen over het algemeen aan de criteria die gebruikelijk zijn voor examenteksten. Zo is het taalgebruik in de teksten afgestemd op havo- of vwo-niveau en is er een spreiding naar tekstthema's en functies nagestreefd. Deze spreiding is groter dan in de examens gebruikelijk is. Naast verschillende soorten teksten uit kranten en tijdschriften, zoals artikelen en ingezonden brieven, komen er ook typische 'opzoekteksten' voor, zoals pagina's uit encyclopedieën en indexen met beschrijvingen van publikaties. Verder zijn er bijvoorbeeld ook verzamelingen van boekrecensies gebruikt.

Op enkele punten verschillen de teksten uit het onderzoek met de gebruikelijke examenteksten. Bij het gericht zoeken naar informatie maak je gebruik van elke lay-outaanwijzing die een tekst te bieden heeft: koppen, onderkoppen, tussenkoppen, verschillende lettertypen, witregels en wat dies meer zij. De teksten in de proeftoetsen moesten deze aanwijzingen dus ook bevatten en zijn daarom — anders dan in de tekstbegripexamens gebruikelijk is — aangeboden in hun oorspronkelijke vorm.

Een ander verschil met de bestaande examens is de hoeveelheid tekst per item. De doelstelling waarop de proefopgaven gericht zijn, veronderstelt dat de leerling relatief grote hoeveelheden tekst snel doorneemt. In het onderzoek bedraagt de tekstlengte gemiddeld dan ook ongeveer een halve bladzijde tekst per item. Er komen echter ook items voor waarbij een volle pagina tekst in kleine druk hoort.

Eigenschappen van de toetsen

Samengevat hebben de proeftoetsen de volgende eigenschappen:

De items

- Er zijn twee soorten items: items op grond van een situatie

Copyright © to Arnhem 1994 TB

18

Lees verder

In last week's *Sunday Times* you read an article on the unattractiveness for tourists of Buckingham Palace. Now you come across the letters to the editor in this week's paper.

- Are there any letters in support of the journalist who wrote the article on Buckingham Palace? If not, answer 'No'. Otherwise, write down the name(s) of the sender(s).

Voorbeeld van een opgave op basis van een situatie-schetsje

Vraagvorm

Alle items uit het onderzoek zijn zogenaamde *kort-antwoordvragen*: dat zijn open vragen die een antwoord vereisen dat bestaat uit één of enkele woorden of hooguit een enkele zin. De keuze van deze vraagvorm garandeert namelijk een goed evenwicht tussen validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen. Uit het oogpunt van validiteit (dat wil zeggen: meet de toets wat hij meten moet?) ligt een open vraagvorm in dit geval voor de hand. We moeten immers toetsen of de leerlingen kunnen bepalen of een tekst relevante informatie bevat en *zo ja, welke*. Het is dus de bedoeling dat ze zelf de tekst doorlopen, totdat ze één of meer relevante gegevens gevonden hebben of moeten concluderen dat de tekst de gevraagde informatie niet bevat. Meerkeuze-items bevatten per definitie een beperkt aantal alternatieven. Als we meerkeuze-items zouden gebruiken, zou het risico groot zijn dat de leerlingen een ongewenste strategie zouden toepassen. Ze zouden kunnen kijken of ze een van de gegeven antwoorden in de tekst terug kunnen vinden en de rest van de tekst simpelweg negeren. Wordt de vraag echter in open vorm gesteld, dan kunnen ze niet anders dan zelf op zoek gaan.

- schetsje en items naar aanleiding van een kop of titel;
 - De items zijn kort-antwoordvragen (open vragen waarbij het antwoord bestaat uit één of enkele woorden of hoogstens uit een hele zin);
 - Het antwoord kan één of meer elementen (bijvoorbeeld namen/titels) bevatten;
 - Het antwoord kan meestal letterlijk uit de tekst worden overgenomen;
 - Het antwoord kan 'Nee' zijn;
 - Het antwoord mag naar keuze in de vreemde taal of in het Nederlands worden gegeven.
- De teksten*
- Een grote verscheidenheid aan tekstsoorten, uiteenlopend van artikelen tot verzamelingen korte beschrijvingen;
 - Relatief veel tekst (gemiddeld ongeveer een halve bladzijde per item);
 - Veel structuur aanduidingen;
 - Oorspronkelijke lay-out.

Conclusies

Het onderzoek van het Cito heeft aangetoond dat het mogelijk is voor Engels en Frans examenopgaven te construeren die aansluiten bij handeling 1 uit de voorstellen van de CVE-mvt: het gericht zoeken naar informatie in geschreven tekst. In het onderzoek zijn twee soorten opgaven ontwikkeld: opgaven waarbij de leerlingen – vanuit een gegeven situatie – in een flinke hoeveelheid tekst op zoek moeten naar informatie, en opgaven waarbij bijvoorbeeld de kop boven de tekst aanleiding geeft om op zoek te gaan. Beide soorten opgaven zijn zowel geschikt voor het havo als het vwo-examen.

Op grond van deze ervaringen, gaat het Cito ervan

De proefafnames

Het hoofddoel van de proefafnames was natuurlijk te achterhalen of de proefopgaven goed gelukt waren en of ze geschikt waren voor havo- of vwo-niveau. Daarnaast is bij de afname van de Engelse proeftoetsen speciale aandacht geschonken aan de optimale hoeveelheid tijd die voor het beantwoorden van de opgaven nodig is, terwijl bij Frans de vraag centraal stond of de opgaven in de vreemde taal of in het Nederlands moesten worden geformuleerd.

Engels

In de proefafname voor Engels zijn de opgaven onder twee verschillende condities afgenomen, namelijk onder geringe tijdsdruk en onder grote tijdsdruk.

Waarom tijdsdruk? De proefopgaven beoogden een globaal leesgedrag op te roepen. Het was dus niet de bedoeling dat de leerlingen de teksten tot in elk detail zouden lezen. Om dat te bereiken, moesten ze zoveel opgaven krijgen dat ze die binnen de gegeven tijd alleen konden maken als ze het gewenste gedrag zouden vertonen.

Daarmee stond echter nog niet vast hoeveel tijd de leerlingen gemiddeld per opgave moesten krijgen. Daarom hebben we twee condities gecreëerd. In de eerste kregen de leerlingen evenveel tijd als ze tijdens de examens ter beschikking hebben, dat wil zeggen gemiddeld drie minuten per item. Maar, let wel, de hoeveelheid tekst per item was bij de proefopgaven veel groter dan tijdens de examens gebruikelijk is. Deze conditie hebben we aangeduid als geringe tijdsdruk. In de andere conditie, die we grote tijdsdruk hebben genoemd, kregen de leerlingen slechts anderhalve minuut per opgave, dus de helft van de tijd die hun in de conditie 'geringe tijdsdruk' ter beschikking stond.

Samengevat komen de resultaten erop neer dat de proefopgaven voor Engels over het alge

meen goed hebben gefunctioneerd in de conditie 'geringe tijdsdruk' (circa 3 minuten per item). De conditie 'grote tijdsdruk' (circa 1,5 minuut per item) was te hoog gegrepen. Sommige opgaven bleken voor wat hun moeilijkheidsgraad betreft meer geschikt te zijn voor vwo en andere meer voor havo. Dit gold zowel voor de items die zijn opgehangen aan een situatieschetsje als voor de items die zijn opgehangen aan een kop of dergelijke. Ook het soort antwoord dat werd gevraagd – een of twee elementen, losse woorden of een hele zin, letterlijk uit de tekst of zelf geformuleerd – maakte niet uit. Alleen de opgaven waarbij het antwoord 'Nee' moest luiden waren aan de eenvoudige kant.

Frans

Hoewel de proefafname voor Frans grote overeenkomsten vertoonde met die voor Engels, waren er twee verschillen. In de eerste plaats zijn er voor Frans geen twee aparte tijdsdrukcondities gecreëerd, maar zijn we uitgegaan van de conditie 'geringe tijdsdruk'. In de tweede plaats leek het voor Frans zinvol een andere kwestie in het onderzoek aan de orde te stellen, namelijk de vraag of de opgaven voor handeling 1 in het Nederlands of in het Frans gesteld moesten worden. De opgaven voor Engels waren alle in het Engels gesteld. Bij Frans lag een vreemdtaalige vraagstelling wat minder voor de hand, omdat het niveau voor Frans van de leerlingen toch minder hoog ligt dan voor Engels. Het gebruik van Frans in de vraagstelling zou een belemmering kunnen vormen voor een juiste interpretatie van de opgaven door de leerling. Dit zou met name het geval kunnen zijn bij de opgaven op basis van een situatieschetsje, waarvan de vraagstelling door de aard van de opgave een behoorlijke hoeveelheid tekst bevatte. Een dergelijk effect zou onwenselijk zijn vanuit het oogpunt van de validiteit van de opgaven. Daarbij komt nog dat een

opgave met vraagstelling in de moedertaal beter de situatie benadert zoals die zich in de werkelijkheid zou voordoen. Immers, de in de opgaven kunstmatig gecreëerde informatiebehoefte zal zich in een realistische situatie bij verreweg de meeste leerlingen ook vanuit een Nederlandstalige achtergrond voordoen. In de huidige tekstbegripexamens havo/vwo Frans is echter nog niet eerder gebruik gemaakt van het Nederlands in de vraagstelling. We waren daarom benieuwd wat het effect van de taal van de vraagstelling op dit niveau zou zijn op de toets-technische kwaliteit en de moeilijkheidsgraad van de proefopgaven. Besloten is daarom de opgaven in twee varianten aan te bieden, namelijk een variant met vraagstelling in het Nederlands en een variant met vraagstelling in het Frans. De toetsresultaten van de twee aldus gecreëerde condities zouden helderheid moeten verschaffen over het effect van deze factor op de prestaties van de leerlingen.

De proefafname wees uit dat het totaal aan geconstrueerde proefopgaven onderling grote verschillen vertoonden in moeilijkheidsgraad. Hoewel er sprake was van een groot middengebiet, werd duidelijk dat sommige opgaven wel erg moeilijk of makkelijk waren. Vooral van de opgaven met situatieschetsje waren er veel aan de eenvoudige kant, terwijl de opgaven zonder situatieschetsje (te) moeilijk waren. Maken we een onderscheid tussen de opgaven met Nederlandstalige vraagstelling en hun Franstalige equivalent, dan kunnen we concluderen dat over het geheel genomen de eerste makkelijker zijn dan de tweede. Als de Nederlandstalige variant hoger scoort dan de Franstalige, is dat meestal bij een opgave waarvan de Franstalige vraagstelling woorden bevat die vermoedelijk minder bekend waren bij de leerlingen, of waarvan de vraagstelling aan de lange kant is.

uit dat ook voor de andere vreemde talen geschikte opgaven te vervaardigen zijn. Er moeten echter nog wel een aantal vragen beantwoord worden. Deze hebben enerzijds te maken met de precieze inhoud van de opgaven en anderzijds met de manier waarop zij in de centrale examens ingepast zouden kunnen worden.

Wat betreft de inhoud van de opgaven, staat nog ter discussie of de items in het Nederlands of in de vreemde taal geformuleerd zouden moeten worden. Eerder in dit artikel zijn redenen genoemd waarom het Nederlands de voorkeur zou verdienen. Daar werd gesteld dat gebruik van het Nederlands vanuit functioneel oogpunt voor verreweg de meeste leerlingen voor de hand ligt: in de alledaagse werkelijkheid zouden zij hun 'zoekvraag' ook niet in de vreemde taal formuleren. Vanuit toetstechnisch oogpunt zou het gebruik van het Nederlands de voorkeur verdienen als mocht blijken dat de scores van de leerlingen bij gebruik van de vreemde taal lager zouden uitvallen. Dit laatste blijkt voor Frans het geval geweest te zijn; voor Engels is het niet onderzocht. Op grond van de resultaten van het experiment voor Frans zouden we dus moeten besluiten de opgaven in het Nederlands te formuleren.

Tot slot is er nog een aantal vragen van meer organisatorische aard. Als de nieuwe opgaven in de examens zouden worden opgenomen, hoeveel zouden er dan in elk examen terecht moeten komen? Zou het opnemen ervan gevolgen hebben voor de inrichting van de examenzitting? En welke andere gevolgen zijn nog van belang?

Om met het laatste punt te beginnen: de nieuwe opgaven bestaan uit open vragen. Docenten zouden deze dus zelf moeten nakijken aan de hand van een correctievoorschrift.

Het aantal nieuwe items dat elk examen zou moeten bevatten, zou uiteraard enigszins beperkt moeten zijn. Handeling 1 is immers maar één van de handelingen die in het examen moeten worden getoetst. Anderzijds is het van belang zoveel opgaven ten aanzien van handeling 1 op te nemen, dat op grond van de leerlingsscores betrouwbare uitspraken over de betreffende vaardigheid van de kandidaten kunnen worden gedaan.

Als laatste rest de vraag of het opnemen van de nieuwe opgaven gevolgen zou hebben voor de inrichting van de examenzitting. In de experimenten van het Cito hebben de leerlingen zowel voor Engels als voor Frans gemiddeld drie minuten per item de tijd gehad. Je kunt je afvragen of er ook tijdens het examen met een tijdlimiet gewerkt moet worden. Dat zou immers inhouden dat je een apart deel van de zitting voor de nieuwe opgaven moet reserveren. Dit heeft echter nogal forse organisatorische consequenties, want alleen het geven van een seintje garandeert niet dat leerlingen zich alleen met de nieuwe opgaven zullen bezighouden in de tijd die ervoor gereserveerd is. Ze kunnen in de resterende tijd, nadat ze de overige items hebben gemaakt, nog de nodige 'reparatiewerkzaamheden' verrichten. Dus je zou tussentijds de bijbehorende toetsboekjes en/of antwoordbladen moeten innemen, wat beslist storend werkt. Bovendien, op welk moment zou je dit specifieke gedeelte in de examenzitting moeten inpassen? Het is de leerlingen wettelijk toegestaan het examenlokaal een half uur na de officiële begintijd te betreden, dus aan het begin van de zitting kan geen tijd worden ingeruimd. Vervolgens mogen de leerlingen na een uur het examenlokaal verlaten, dus een apart toetsgedeelte kan ook niet aan het einde van de zitting worden geplaatst. De mogelijkheden om tijdens een examen met een tijdlimiet te werken zijn dus uiterst beperkt. Het Cito is dan ook van mening dat het doel de middelen niet heiligt en adviseert geen apart gedeelte van de examenzitting te reserveren voor de toetsing van handeling 1. De resultaten van dit onderzoek zullen worden voorgelegd aan de centrale examencommissie Vaststelling opgaven (CEVO), die dan kan besluiten of de nieuwe opgaven in de examens moeten komen en, zo ja, wanneer en in welke vorm. Maar hoe het besluit van de CEVO ook uitvalt, wat let u om alvast in de klas aandacht te besteden aan het gericht zoeken naar informatie in teksten in de vreemde taal? Dat hier sprake is van een relevante vaardigheid, dat staat wel vast.

Noten

1. *Advies Examenprogramma's havo en vwo moderne vreemde talen*, Stuurgroep Profiel tweede fase, Den Haag/Enschede, 1995.
2. *Eindrapport van de commissie Vernieuwing eindexamenprogramma's moderne vreemde talen vwo en havo*, Arnhem, 1992. Zie ook *Levende Talen* 471, juli/augustus 1992.

Mirna Pit

Amersfoort, 1970. Studeerde Frans en Algemene Taalwetenschap aan de Universiteit Utrecht. Voltooide deze studies in de zomer van 1995, na onder meer een stage bij het Cito te

hebben gevolgd. Het hier gerapporteerde onderzoek voor Frans maakte onderdeel uit van deze stage.
Adres: Mauritsstraat 22, 3583 HP Utrecht.

Noud van Zuijlen

Hilversum, 1950. Studeerde Engels aan de Universiteit Utrecht en gaf zes jaar les op een havo/vwo-school. Werkt sinds eind 1979 bij het Cito met als hoofdtaak: de begeleiding van de constructie van tekstbegripexamens voor Engels.
Adres: Cito, Postbus 1034, 6801 MG Arnhem.